

An Roinn Oideachais agus Scileanna (a)

Léirigh imscrúdú gur sháraigh an Roinn Oideachais agus Scileanna na dualgais reachtúla i dtaca le haird a thabhairt ar na cuspóirí teanga atá daingnithe san Acht Oideachais, 1998 trí iarracht a dhéanamh tabhairt ar scoil Ghaeltachta a fheidhmíonn trí Ghaeilge glacadh le hath-implonú múinteora nuair nár chreid údaráis na scoile sin ná na múinteoirí a bhí i gceist go raibh oiread líofachta ag na múinteoirí i nGaeilge lena gcuid oibre a dhéanamh go cuí sa teanga sin.

Anuas air sin, sháraigh an Roinn an dualgas atá uirthi na cuspóirí teanga thuasluaite a chur san áireamh go cuí agus comhaontuithe á ndéanamh leis na comhpháirtithe oideachais i dtaca le hath-implonú múinteoirí.

Rinne bunscoil Ghaeltachta ainmnithe gearán le hOifig an Choimisinéara Teanga gur dhiúltaigh an Roinn cead di a chinntiú gur múinteoir le líofacht Ghaeilge a cheapfaí ar fhoireann bhuan na scoile agus gur ceanglaíodh ar an scoil duine a roghnú ón ‘bpainéal breise’, ainneoin nach raibh aon duine ar an bpainéal sin a chreid go raibh an cumas nó an inniúlacht sa Ghaeilge aige nó aici chun feidhmiú go héifeachtach i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge.

Ba é seasamh na Roinne go raibh gach bunmhúinteoir cáilithe oiriúnach le múineadh in aon scoil sa tír atá maoinithe go poiblí. Dúirt an Roinn: *“Teacher qualifications, including those relating to Irish, are designed to equip teachers to teach in all publicly funded schools”*.

Ba leor na ráitis shamplacha seo mar léargas ar an dearcadh a bhí ag na múinteoirí féin ar a gcumas múineadh i scoil Ghaeltachta ina ndéantar an teagasc trí Ghaeilge:

“With respect to you, your principal and your pupils, I feel that my standard of Irish would not reach the requirement needed for a Gaeltacht school and Gaeltacht life in general.”

“Is oth liom a rá nach dóigh liom go mbeadh mé oiriúnach dod phost i scoil Ghaeltachta. Ní dóigh liom go bhfuil mo chuid Gaelainne ar caighdeán sách ard don shaghas sin scoil.”

“Unfortunately I don’t think I would be the best person for the job and I’m sure there’s someone on the panel with more experience in Gaelscoileanna and fluency with Irish than I have.”

“Tá brón orm, ach bhí me ag smaoineamh maidir leis an cruinniú, agus níl go leor Gaeilge agam chun a bheith ag obair sa Gaeltacht.”

Bunmhúinteoirí agus cumas Gaeilge

Fad is a bhí an t-imscrúdú seo ar siúl, sheol an tAire Oideachais agus Scileanna *Tuarascáil an Phríomhchigire 2010-2012*. I bpreasráiteas a d'eisigh an Roinn leis an tuarascáil, dúradh: *“I measc na dtosa a luaigh an Príomhchigire, bhí an t-easnamh ar chlár cuimsitheach Gaeilge do bhunscoileanna a bhí ag teagasc trí mheán an Bhéarla mar aon le hábhair inní maidir le cumas Gaeilge múinteoirí i líon beag, ach suntasach, ranganna.”*

Tá na sleachta a leanas ón tuarascáil féin ábhartha:

Ar leathanach 51: *“I gcaitheamh na mblianta 2010-2012, thuairiscigh na cigirí go raibh deacrachtaí ag baint le cáilíocht an teagaisc don Ghaeilge sa chúigiú cuid de na ceachtanna a ndearnadh iniúchadh orthu le linn cigireachtaí teagmhasacha agus go raibh deacrachtaí ag baint le cáilíocht fhoghlama na teanga ag daltaí i thart ar an ceathrú cuid (24%) de na ceachtanna sin.”*

Ar leathanach 59: *“I líon mór scoileanna Gaeltachta, tuairiscíodh gur minic ceachtanna Gaeilge á múineadh go dátheangach le Béarla in uachtar sa chumarsáid i measc na ndaltaí. Chuir sé seo bac ar chumas daltaí dúshlán a chur rompu féin smaoineamh go cognaíoch sa sprioctheanga.”*

Dúirt an Roinn go raibh clárúchán múinteoirí ag leibhéal na bunscoile á rialú ag Alt 3(5) den Acht um Chomhairle Mhúinteoireachta, 2001 agus Rialacháin na Comhairle Múinteoireachta [Clárúchán] 2009 agus dúirt: *“Faoi na rialacháin seo, aithníonn an Chomhairle Mhúinteoireachta go bhfuil bunmhúinteoirí cáilithe le teagasc i mbunscoil ar bith lena n-áirítear scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge.”*

Is í fírinne an scéil nach ndéanann an Chomhairle Mhúinteoireachta aon mheastóireacht ar chumas múinteoirí múineadh i scoil Ghaeltachta seachas aon scoil eile. Cláraíonn an Chomhairle múinteoirí atá cáilithe go cuí de réir critéir oideachasúla ach níl aon rud i rialacháin na Comhairle a dheimhníonn cumas múinteora múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta.

San achoimre ar *“Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta”* (2004), deirtear go bhfuil an chosúlacht ar an scéal *“gur fearr atá ag éirí leis an gcóras oideachais sa Ghaeltacht úsáid an Bhéarla a chothú i measc cainteoirí dúchais Gaeilge ná mar atá ag éirí leis úsáid na Gaeilge a chothú i measc cainteoirí Béarla”* (leathanach 15).

Ag tagairt do thuairim na múinteoirí ar an bpainéal nach raibh a ndóthain Gaeilge acu le teagasc i scoil Ghaeltachta, dúirt an Roinn: *“Más rud é go ndearnadh ráitis dá leithéid, b'fhéidir go ndéanfaí cuid acu nó iad uile a aisghairm dá mba rud é gur thug na múinteoirí lena mbaineann aird ar na torthaí a bheadh ar mhaíomh dá leithéid i dtéarmaí a gcuid inniúlachta le cleachtadh in aon bhunscoil aitheanta agus a n-aitheantas leanúnach mar mhúinteoir.”*

Mheas an t-imscrúdú go mba thrua dá mbainfí de bhrí as an ráiteas sin gur bagairt dá seasamh mar mhúinteoir a bheadh ann do dhuine a rá go macánta nach raibh a dhóthain Gaeilge aige/aici le múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta. Seans nach raibh sin i gceist in abairt seo na Roinne. Deargamaidí é a mhaíomh go bhféadfadh duine múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta mura bhfuil líofacht mhaith i nGaeilge aige/aici agus is léir don saol mór nach bhfuil líofacht mhaith i nGaeilge ag **gach** bunmhúinteoir cláraithe sa tír.

Chinn an t-imscrúdú mar chinneadh fíorais é nach bhfuil gach múinteoir bunscoile atá cláraithe leis an gComhairle Mhúinteoireachta incháilithe le múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta agus nach bhféadfaidís a bheith cáilithe chuige sin gan líofacht mhaith i nGaeilge a bheith acu.

Cuspóirí

I measc na gcuspóirí in Alt 6 den Acht Oideachais, 1998, tá: cuidiú le réadú beartas náisiúnta i ndáil le leathadh an dátheangachais i sochaí na hÉireann agus go háirithe go mbainfí úsáid níos mó as an nGaeilge ar scoil agus sa phobal; cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Ghaeltachta, agus riachtanais teanga agus chultúrtha mac léinn a chur chun cinn ag féachaint do roghanna a dtuismitheoirí.

Dúirt an Roinn leis an imscrúdú nach bhféadfaí na cuspóirí seo a mheas ina n-aonar agus iad scartha amach ó fhorálacha eile an Achta Oideachais, go raibh iliomad cuspóirí ag an Acht agus nach raibh rud ar bith sa reachtaíocht a thabharfadh le tuiscint go raibh aon ordlathas i measc na gcuspóirí seo nó gur chóir tosaíocht a thabhairt do cheann amháin níos mó ná do cheann eile. D'aontaigh an t-imscrúdú leis an léirmhíniú sin agus ba léir dá thoradh sin nach bhféadfaí aon chuspóir a fhágáil ar leataobh. Níorbh fhéidir géilleadh do na cuspóirí i dtaca leis an nGaeilge dá n-éileofaí ar mhúinteoirí gan líofacht mhaith i nGaeilge dul i mbun oibre i scoil Ghaeltachta.

Acmhainní

Dúirt an Roinn go ndearnadh c.7,000 múinteoir a ath-implonú le blianta anuas agus go raibh coigilteas c.€150 milliún in aghaidh na bliana ann dá bharr sin. Níl ach c.130 bunscoil Ghaeltachta sa tír – c.4% den iomlán. Ní thiocfadh ceist ath-implonú foirne chun cinn ach i gcás fíorbheagán de na scoileanna sin. Agus i gcás cuid de na cásanna sin ní bheadh impleachtaí teanga i gceist sa mhéid is gur múinteoirí le Gaeilge a bheadh le hath-implonú chuig scoileanna Gaeltachta. Céatadán beag de chéatadán beag a bheadh i gceist, mar sin, agus ní raibh aon fhianaise ag an imscrúdú ná aon chúis le creidiúint go gcuirfeadh seo oiread ceangail ar acmhainní na Roinne gur ghá cuspóir sonracha de chuid an Achta Oideachais a sháru.

Comhaontuithe maidir le hath-implonú

Daingnítear go reachtúil na socruithe maidir le hath-implonú múinteoirí sna hAchtanna Oideachais (1998 agus 2012). Ach deimhnítear na nósanna imeachta iad féin ó am go ham idir an tAire, an pátrún, eagraíochtaí aitheanta bainistíochta scoile agus aon cheardchumann aitheanta agus comhlachas foirne atá ionadaitheach do mhúinteoirí.

Chonacthas don imscrúdú nach bhféadfadh comhaontú den chineál sin a bheith ann beag beann ar na cuspóirí teanga in Alt 6 den Acht. Dá mbeadh coimhlint ann idir na nósanna imeachta maidir le hath-implonú foirne agus cuspóirí teanga na reachtaíochta, is iad na nósanna imeachta ba ghá a leasú, dar leis an imscrúdú.

Mar fhreagra ar cheist ón imscrúdú faoin aird a tugadh ar an gcuspoir atá ag fo-alt 6(j) den Acht *“cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Gaeltachta”* agus nósanna ath-implonnaithe á gceapadh ag an Aire, dúradh go raibh na socruithe i bhfeidhm i bhfad roimh achtú an Achta Oideachais, 1998. Dúirt an Roinn nár mheas sí *“go raibh sé ar intinn ag an Oireachtas, agus Acht Oideachais 1998 á achtú aige, go mbeadh athruithe á gcur i bhfeidhm ag an Acht go huathoibríoch ar na socruithe ath-implonnaithe a aontaíodh ar dtús ag eascairt as forálacha fho-ailt 6(j) den Acht nó go deimhin foráil ar bith eile den Acht”*.

Ach déantar na córais seo a athbhreithniú go rialta agus rinneadh leasú i dtaca le cúrsaí teanga ag cruinnithe athbhreithnithe in 2013 le socrú nua go mbeadh ‘tic’ le cur sa bhosca acu siúd a bhfuil suim ar leith acu in ath-implonú chuig scoil a fheidhmíonn trí Ghaeilge.

Cé gur léir go n-éascódh an ticbhosca an próiseas, is cosúil nach bhfacthas gur géilleadh a bhí ann nach bhféadfaí múinteoir gan líofacht mhaith i nGaeilge a ath-implonú chuig scoil a fheidhmíonn trí Ghaeilge.

Ag freagairt ceiste di ón imscrúdú ar aimsíodh comhréiteach eile do shocruithe ath-implonnaithe i gcás go raibh an scoil, an múinteoir nó an péire acu míshásta faoin gcumas teanga a bhí i gceist, dheimhnigh an Roinn go raibh *“roinnt cásanna le blianta beaga anuas inar chinn an tOifigeach Painéil, agus machnamh déanta aige/aici ar na tosca ábhartha ar fad, gan múinteoir ar leith a shannadh do scoil a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge”*.

D’admhaigh an Roinn go ndéantar eisceachtaí freisin d’ath-implonú i gcásanna ar leith mar shampla i gcás *“sannacháin shealadach chuig folúntas i scoil de chineál éagsúil pátrúnachta [Bheadh ar mhúinteoirí dá leithéid cloí le riachtanais an Boird Bhainistíochta maidir lena dhualgas éiteas an scoile a cosaint, i gcomhréir leis an dlí. Tharla ath-implonú ó Scoileanna Le Chéile (Educate Together) chuig Scoileanna Caitliceacha agus chuig Scoileanna Eaglais na hÉireann agus ó*

Scoileanna Eaglais na hÉireann chuig Scoileanna Caitliceacha ar an mbealach sin].”

Ní raibh ach breithiúnas amháin a d’fhéadfaí a dhéanamh ar an léargas seo – go gceadaítear eisceachtaí nuair a bhíonn cúis mhaith leo. Ba léir freisin gur cúis mhaith é an dualgas cloí le cuspóirí an Achta Oideachais agus a chinntiú go mbeadh líofacht mhaith i dteanga na scoile ag aon mhúinteoir. Ach níor chreid an t-imscrúdú gur ar bhonn “eisceacht” ba cheart déileáil leis an ábhar seo.

I ndeireadh na dála, mheas an t-imscrúdú gur bhocht an scéal é go mbeadh múinteoir ceaptha i scoil Ghaeltachta a bhí ag múineadh trí Ghaeilge agus go raibh cumas níos fearr sa teanga sin ag daltaí na scoile ná ag an múinteoir féin. Níor chreid an t-imscrúdú go seasfadh aon roinn oideachais le socrú den chineál sin.

“Iomchuí”

Rinne an Roinn cás leis an imscrúdú nach mbeadh sé “iomchuí” córas dhá leibhéal a thabhairt isteach ina ndéanfaí sainmhúinteoirí a earcú do scoileanna Gaeltachta. Dúirt an Roinn: *“Gan amhras bheadh éileamh ann le sainmhúinteoirí a leathnú go dtí na scoileanna ar fad a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge. Tá sé de chontúirt ar chur chuige mar sin go mbeadh drochthoradh nach raibh beartaithe an don Ghaeilge i mbunscoile i gcoitinne; d’fhéadfadh sé an tuairim a chothú nach mbeadh dea-inniúlacht sa Ghaeilge i measc múinteoirí de dhíth ach do scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge agus, de réir a chéile, d’fhéadfadh sé argóint a chothú nár chóir go mbeadh teagasc na Gaeilge de dhíth ach i scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge.”* Níor chreid an t-imscrúdú go raibh bunús dá laghad leis an argóint sin agus bheadh lánmhuinín aige as ardchumas na Roinne argóint chomh neafaiseach leis sin a bhréagnú go cuimsitheach agus go foirfe.

D’fháiltigh an t-imscrúdú roimh dheimhniú go raibh *“tús curtha ag an Roinn le hathbhreithniú ar an soláthar oideachais sa Ghaeltacht d’fhonn a fháil amach conas is féidir an beartas is fearr maidir le soláthar oideachais sna limistéir seo a fhorbairt chun cuspóirí an Achta Oideachais, 1998 agus an Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge a bhaint amach.”*

Idir an dá linn, tá na forálacha reachtúla teanga san Acht Oideachais ann mar threoir ó Thithe an Oireachtais sa réimse seo.

Socrú sealadach

Thug an Roinn le fios go raibh réiteach sealadach ar chás na scoile ainmnithe. Réiteach sealadach a bhí ann ach níor dhéileáil sé go cuí le croí na ceiste.

Cluichíocht

Rinne an Roinn an pointe ginearálta, gan a dhearbhu gur tharla sé sa chás seo, nach dtaitníonn ath-implonú le scoileanna ná le múinteoirí agus gurb é rogha na múinteoirí ná fanacht i scoil a thaitníonn leo agus go mbíonn ‘cluichíocht’ ar an gcóras ar bun uaireanta má dhíláithrítear iad in iarracht go gcuirfí iad sa scoil is mó ar mhaith leo oibriú inti, dar leis an Roinn. Ní fhaca an t-imscrúdú aon fhianaise de chineál ar bith cluichíochta sa chás seo.

Go deimhin, bhí ardmholadh ag an imscrúdú d’údarás na scoile agus na múinteoirí a bhí ar an bpainéal cuí a ghlac an seasamh ionraic nár leas na scoile, na ndaltaí ná na Gaeltachta é múinteoir gan líofacht mhaith sa teanga a cheapadh i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge.

Bord Bainistíochta

Tá dualgais reachtúla eile in Alt 15 den Acht Oideachais ar bhord bainistíochta scoile, ina measc:

*“déanfaidh sé spiorad sainiúil na scoile, mar a chinntear é de réir na luachanna agus na dtraidisiún **cultúrtha**, oideachais, morálta, creidimh, sóisialta, **teangeolaíoch** agus spioradálta is bun le cuspóirí agus stiúradh na scoile agus is saintréithe den chéanna, a chosaint agus beidh sé cuntasach don phátrún as iad a chosaint amhlaidh, agus gníomhóidh sé i gcónaí de réir aon Achta den Oireachtas nó aon ionstraime arna déanamh faoin gcéanna, agus de réir aon ghníomhais, cairte, airteagal bainistíochta nó aon ionstraime eile den sórt sin a bhaineann le bunú nó le hoibriú na scoile” 15(b) (aibhsiú déanta)*

*...beidh aird aige ar phrionsabail agus ar riachtanais sochaí daonlathaí agus beidh urraim aige don éagsúlacht luachanna, creideamh, traidisiún, **teangacha** agus modhanna maireachtála atá sa tsochaí agus cothóidh sé urraim don éagsúlacht sin”. 15(e) (aibhsiú déanta)*

Ba dheacair a chreidiúint go bhféadfadh bord bainistíochta i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge na dualgais sin a chomhlíonadh go cuí agus múinteoir nach raibh líofacht mhaith sa teanga aige/aici ar fhoireann na scoile. Go deimhin féin, d’fhéadfaí cás a dhéanamh go mbeadh bord bainistíochta – mar dhaoine a bhfuil baint acu leis an Acht Oideachais a chur i ngníomh, ceangailte le géilleadh do chuspóirí an Achta faoi Alt 6 – ag sárú a ndualgas reachtúil féin mura

n-éileoidís líofacht mhaith i nGaeilge do mhúinteoirí i scoil Ghaeltachta.

Conclúid

Tá toadhcháí na Gaeltachta mar limistéar ina maireann an Ghaeilge mar theanga bheo an phobail go mór i gcontúirt de réir tuarascálacha oifigiúla éagsúla le blianta anuas.

Fiú mura raibh dualgas reachtúil i gceist múinteoirí le líofacht mhaith i nGaeilge a cheapadh nó a ath-implonú chuig scoileanna Gaeltachta, ba léir fós gurbh é an rud ceart le déanamh é. Sa chás seo, chonacthas don imscrúdú go raibh an dualgas reachtúil faoin Acht Oideachais, 1998 á shárú.

Rinne an t-imscrúdú na moltaí seo a leanas:

- go gcinnteodh an Roinn nach geuirfí aon bhac ar an scoil múinteoir leis an gcumas cuí i nGaeilge a fhostú le feidhmiú agus teagasc trí Ghaeilge;
- go ndéanfadh an Roinn agus na comhpháirtithe oideachais athbhreithniú agus leasú cuí ar aon chomhaontú maidir le hath-implonú múinteoirí le cinntiú go ngéilleann na socruithe sin don dualgas reachtúil atá daingnithe ag an Oireachtas i dtaca le haird a thabhairt ar na cuspóirí teanga atá daingnithe i bhfo-ailt 6(i), 6(j) agus 6(k) den Acht Oideachais, 1998;
- nach ndéanfaí aon iarracht idir an dá linn múinteoir gan líofacht mhaith i nGaeilge a bhrú ar scoil Ghaeltachta ina ndéantar an teagasc trí Ghaeilge, agus
- go scrúdódh an Roinn Oideachais agus Scileanna agus na comhpháirtithe oideachais na himpleachtaí atá ag fionnachtana agus moltaí an imscrúdaithe do scoileanna eile – seachas scoileanna Gaeltachta – a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus go ngníomhóidís dá réir.

Imscrúdú seolta: an 7 Deireadh Fómhair 2013

Tuarascáil eisithe: an 20 Nollaig 2013